

ÁLIT
YVIRTOKA AV
UNDIRGRUNDINI
II

**RÍKISRÆTTARLIG OG
STÝRISSKIPANARLIG
SJÓNARMID**

Ríkisrættarlig og stýrisskipanarlig sjónarmið, íð viðvíkja spurninginum um føroyska ynskið um yvirtøku av undirgrundini.

1. Setningur neyndarinnar
2. Sjónarmiðini í álitinum frá 16/7-1985 í undirgrundarmálinum
3. Gongdin í undirgrundarmálinum síðan fyrra undirgrundardeyndin gav álit frá sær í 1985.
4. Sjónarmið út um tey, íð umrødd, vórðu í álitinum frá 16/7-85
5. Ríkisrættarlig og stýrisskipanarlig sjónarmið
6. Málsókið: "Ráeyni í undirgrundini" samanborið við opnur yvirtikin sermál
7. Nakrar hugleiðingar um hyvussu málsókið "ráeyni í undirgrundini". kundi verið skipað
8. Ráevnisvirksemi, sum støðan er nú
9. Samandráttur

Ríkisrættarlig og stýrisskipanarlig sjónarmið, íð viðvíkja spurninginum um føroyska ynskið um yvirtøku av undirgrundini.

1. Setningur nevndarinnar

2. Sjónarmiðini í álitinum í undirgrundarmálínunum
frá 16/7-1985

2.1. Setningurin hjá fyrru undirgrundarnevndini.

2.2. Arbeiðsháttur hjá fyrru nevdini.

2.3. Niðurstøða fyrru nevndarinnar.

3. Gongdin í undirgrundarmálínum síðan fyrka undir
grundarnevndin gav álit frá sær í 1985

4. Sjónarmið út um tey, íð umrødd vórðu í álitinum
frá 16/7-85

4.1 Fólkarættarlig sjónarmið.

4.2 Onnur sjónarmið.

5. Ríkisrættarlig og stýrisskipanarlig sjónarmið

5.1. Um yvirhaldsrætt ("højhedsret").

5.2. Stríðir yvirtøka av undirgrundini í móti ríkis-
felagsskapinum?

5.3. Niðurstøða.

6. Málsökið: "Ráevni í undirgrundini", samanborið við onnur yvirtíkin sermál

6.1. Inngangur.

6.2. Hví samanbera við onnur yvirtíkin mál?

6.3. Ávís yvirtíkin sermál.

6.3.1. Náttúrutilfeingi v.m.

6.3.1.1. Landøki.

6.3.1.2. Livandi ríkidømi á landi.

6.3.1.2. Livandi ríkidømi í sjónum.

6.3.1.4. Orkukeldur.

6.3.1.5. Ráevni í undirgrundini (mineral).

6.3.1.6. Niðurstøða viðvíkjandi náttúrutilfeingi.

6.3.2. Eftirlit við inn- og útflutningi.

6.3.3. Skattir og avgjøld.

6.3.4. Ognartøka.

6.4. Samandráttur.

7. Nakrar, hugleidningar um, hvussu málsökið "ráevni í undirgrundini" kundi verið skipað

8. Ráevnisvirksemi sum støðan er nú
 - 8.1. Stýring av ráevnisvirksemi.
 - 8.2. Verandi lögarkarmar um ráevnisvirksemi í Førøyum.
 - 8.2.1. Galdandi undirgrundarlög.
 - 8.2.2. Lógin frá 1950 ótíðarhóskandi.
 - 8.2.3. Aðrar reglur um nýtslu av undirgrundini.
 - 8.2.4. Mannagongd, um meira tíðarhóskandi lög skal setast í gildi í Føroyum.
 - 8.3. Hvussu hevur virksemið viðvíkjandi føroysku undirgrundini og føroyska landgrunninum higar til verið skipað ?
 - 8.3.1. Vísindi og granskning.
 - 8.3.2. Leiting og útvinning.
 - 8.4. Galdandi reglur av týdningi fyri leiting eftir og útvinning av ráevnum úr undirgrundini.
 - 8.4.1. Inngangur.
 - 8.4.2. Somu reglur á sjógví og á landi.
 - 8.4.3. Loyvi sambært undirgrundarlöggávuni.
 - 8.4.4. Onnur ríkislöggáva v.m. av týdningi fyri ráevnisvirksemi.

8.4.5. Føroyaskar reglur av týdningi fyrir rævnis-virksemi.

8.4.5.1. Umhvørvisreglur.

8.4.5.2. Vinnulívsreglur.

8.4.5.3. Arbeiðaraviðurskifti.

8.4.5.5. Skattir og avgjøld.

8.5. Niðurstøða.

9. Samandráttur

2. Sjónarmiðini í álitinum frá 16/7-1985 í undirgrundarmálínunum.

2.1. Setningurin hjá fyrru undirgrundarnevndini.

Tann undirgrundarnevndin, ið sett varð í brævi dagfest 26.09.1984 frá marknaðarnevnd lögtingsins, gav frágreiðing frá sær 16.07.-1985.

Arbeiðssetningurin hjá teirri nevndini var hesin:

"Eru nakrar lögfrøðiligar forðingar fyri, at fóroykska heimastýrið kann yvirtaka málsoðkið "ráevni í undirgrundini" ?"

2.2. Arbeiðshátturin hjá fyrru nevndini.

Fyrra nevndin kannaði gjølla forsøguna í undirgrundarmálínum, serliga sæð úr einum ríkisrættarligum sjónarmiði.

Nevndin kannaði og greiddi frá, um ta gongd, ið málið hevði havt í lögtinginum, og um tær samráðingar, sum verið høvdu imillum heimastýrið og ríkisstýrið um yvirtóku av málsoðkinum "ráevni í undirgrundini".

Nevndin kannaði galddandi rættarstóðu undirgrundarmálínum viðvíkjandi og í hesum sambandi varð nágreniniliq kanning gjørd av forarbeiðinum til heimastýrislóginna við tí í hyggju at finna fram til, hvussu tað bar til, at málsoðkið "ráevni í undirgrundini" var sett upp sum B-mál.

Nevndin kannaði eisini mannaqongdina, tá ið onnur B-mál vórðu yvirtikin sum t.d. jarðargrunnurin og útvarpið.

Somuleiðis kannaði nevndin gjølliga forsøguna til ta undirgrundarlóg frá 1950, sum nú er galddandi í Føroyum.

Verandi stóðan hjá donsku stjórnini varð eisini viðgjörd, serliga hugtakið "højhedsret", sum i nökur ár tykist at hava hapt ein týðandi leiklut í politikkinum hjá stjórnini í undirgrundarmálínunum.

Viðvikjandi fólkarættarligum reglum helt fyrra nevndin, at tær ikki høvdū beinleiðis týdning í sambandi við tann spurningin, sum marknaðarnevndin hevði sett nevndini og gjørði hon tí ikki nakað við fólkarættarlig sjónarmið.

2.3. Niðurstóða fyrru nevndarinnar.

Tey úrslit, sum fyrra nevndin kom til, vórðu í stuttum samanfatað soleiðis:

- (i) Onki í fólkarættinum tyktist forða fyri, at málsoðkið "ráevni í undirgrundini" kundi verða yvirtikið av heimastýrinum.
- (ii) Heldur ikki grundlógin fórði til annað úrslit.
- (iii) Ongin donsk lóggáva ella ríkisrættarligar grundreglur tyktust forða fyri yvirtóku.
- (iv) Heimastýrislógin og forarbeiðini til lóginna heimila beinleiðis yvirtóku – um semja fekst aftaná samráðingar.
- (v) Mannagongdin í sambandi við fyrr framdar yvirtókur av B-málum bendi ikki á lögfrøðiligar forðingar fyri at yvirtaka málsoðkið "ráevni í undirgrundini".
- (vi) Galdandi undirgrundarlög frá 1950 viðurkendi, at onki var til hindurs fyri, at málsoðkið kundi verið yvirtikið.

3.

Gongdin i undirgrundarmálínunum síðan fyrra
undirgrundarnevndin gav álit frá sær í 1985

Nýtt samráðingarumfar millum heimastýrið og rikisstjórnina var í Keypmannahavn 27.-28. maí 1986.

Føroystu umboðini endurtóku har ynskið um samráðingar við tí í hyggju at fáa málsøkið "ráevni í undirgrundini" yvirtikið sum føroyskt sermál sambært heimastýrislóginu.

Frá føroyeskari síðu varð vist á frágreiðingina frá fyrru nevndini, sum rikisstjórnin hevði fingið í týðing ríkisumboðsins.

Ríkisstjórnin segði seg fata føroystu sjónarmiðini og segði seg vera fúsa til at samráðast um eina ráevnisskipan, men helt fast um tey sjónarmið, hon áður hevði havt, sum vistu hugsanini um eina yvirtóku sambært heimastýrislóginu frá sær. Ríkisstjórnin segði seg vilja gera nógv fyri at tryggja føroyingum størst möguliga ávirkan á málsøkið, men kundi ikki góðtaka eina formliga yvirtóku.

Føroyiska nevndin vísti á, at samráðingar- grundarlag hennara var løgtingssamtyktirnar um yvirtóku av málsøkinum.

Frá føroyeskari síðu varð skotið upp at seta niður eina føroyiska/danska nevnd við hesum setningi:

"Der nedsættes et udvalg med seks medlemmer - tre udpeget af landsstyret og tre af statsministeriet, der skal behandle det færøske ønske om at overtage sagsområdet "råstoffe i undergrunden" til færøsk særarliggende, og i den forbindelse udarbejde forslag til en samarbejdsaftale imellem regeringen og landsstyret vedrørende forvaltningen af råstoffe i Færøernes undergrund."

Danska stjórnin helt hetta uppskot til

arbeiðssetning vera ov viðgongt, av tí at tað greitt gjørði tað til eina fortreyt fyri eini ráevnisskipan, at undirgrundin varð yvirtíkin. Stjórnin ynskti, at arbeiðssetningurin hjá nevndini varð orðaður soleiðis, at hvør av þortunum tók fyrivarni fyri síní prinsippiellu stóðu til yvirtøku ella ikki.

Føroyiska sendinevndin vísti á, at ikki kundi víkjast frá kravinum um, at kanningar av yvirtøku av málsøkinum sum sermál skuldu vera partur av arbeiðssetninginum og kundi ikki ganga við til, at fyrivarni varð tikið hesum viðvíkjandi.

Frá føroyeskari síðu varð undirstrikað, at føroyingar hava rætt til tingingar um yvirtøku, og at tær tingingar, sum higartil høvdu verið, ikki kundu metast sum veruligar tingingar um hetta evnið.

Føroyingar sögdu seg hugaðar at koma við einum uppskoti til stjórnina um eina ráevnisskipan til viðari tingingar.

Frá stjórnarinnar síðu varð sagt, at stjórnin tók til eftirtektar, at ein loysn ikki var mögulig nú. Partarnir máttu hvør í sínum lagi hugsa meira um málid og arbeiða viðari í vón um, at tað seinni fór at gerast möguligt aftur at samráðast.

Síðani tá hava ongar tingingar verið millum landsstýrið og ríkisstjórnina um undirgrundarmálið.

Sum nevnt hevur lögmaður sett hesa nevnd niður tann 28.12.1987 við tí í hyggju at koma við gjølligari frágreiðing um, hvørji sjónarmið kunnu verða fórd fram fyri føroyeskari yvirtøku av málsøkinum sum sermál og at koma við nøkrum hugsanum um eina möguliga ráevnisskipan bygda á, at málid verður yvirtikið, og at føroyingar hava avgerðarrættin viðvíkjandi útvinning av ráevnum í undirgrundini.

4. Sjónarmið út um tey, ið umrødd vórðu í álitinum
frá 16/7-1985

4.1 Fólkarættarlig sjónarmið.

Tey fólkarættarligu sjónarmiðini, sum fyrra nevndin sum áður nevnt ikki tók til nærrí viðgerðar, hevur henda nevnd viðgjört í serligari frágreiðing.

I hesi frágreiðing kemur nevndin til ta niðurstóðu, at fólkarætturin ið hvussu er viðurkennir rættin hjá føroyska fólkinum til sjálvræði og til í tí sambandinum at fáa sær fult vald á sini undirgrund.

Tá ið talan er um føroyska kravið um yvirtóku sambært heimastýrislóginum av málsoðkinum "ráevni í undirgrundini" metir nevndin tað ikki vera óhugsandi, at altjóðarættur kann styðja eitt slíkt krav, men spurningurin er ógvuliga flóktur og torgreiddur, og kann endaligt svar ikki gevast uttan gjøllari kanningar.

Nevndin metir, at altjóðarættur ið hvussu er ikki kann brúkast til at skerja teir mógu-leikar, ið føroyingar hava fyri yvirtóku sambært heimastýrislóginu.

4.2. Onnur sjónarmið.

Millum onnur sjónarmið, ið kunnu hugsast at styðja føroyska ynskið um at yvirtaka føroysku undirgrundina sum sermál kann m.a. verða hugt nærrí at ríkisrættarligu sjónarmiðunum.

Eisini kann verða kannað nærrí, hvussu undirgrundarmálið hóskar inn í føroysku stýrискianina annars. Her verður m.a. hugsað um samanburð millum undirgrundarmálið og onnur yvirtikin A- og B-málsoðki, og hvussu virksemið á undirgrundarsoðkinum er ávirkað av aðrari lógi-

gávu enn sjálvari undirgrundarlóggávuni. Hésum verður greitt nærrí frá á næstu blaðsíðunum.

5. Ríkisrættarliq og stýrisskipanarlig sjónarmið

5.1. Um yvirvaldsrætt ("højhedsret").

f álitinum frá 16.07.1985 verður greitt frá hugtakinum "højhedsret", av tí at hetta frá danskari síðu varð drigið fram sum ein forðing fyri yvirtóku av undirgrundini.

Danska stjórnin fórði fram, at tað stríddi ímóti grundleggjandi stjórnarmeginreglum, at lata yvirvaldsrættin ("højhedsret") yvir undirgrundini frá sær til ein part av ríkinum.

f álitinum frá 16.07.1985 varð hetta mál sum nevnt viðgjört og varð niðurstóðan henda: "Við frammanfyri standandi lýsingum av hugtaknum "højhedsret" (her varð sipað til all lýsingar av hesum fyrbrigdi hjá Karl Rasting, professara (1949), og Alf Ross, professara (1984) og (1977)), sum grundarlag ber til at siga, at yvirvaldsrættur ber í sær rætt til at löggeva, umsita og handhevja galldandi rætt á óllum ríkisókinum.

Yvirvaldsrætturin ber eisini í sær rætt til fulla ella partvísa avhending av yvirvaldsrættinum".

5.2. Stríðir yvirtóka av undirgrundini ímóti ríkisfelagsskapinum ?

f álitinum frá 16.07.1985 verður spurningurin um, hvort yvirtóka av undirgrundini er sambæriliq við ríkisfelagsskapin viðgjördur.

Orsókin til hesa viðgerð er, at skriv frá forsætismálaráðnum kann verða tulkað soleiðis, at danskir stjórnarmyndugleikar hava mett, at yvirtóka av undirgrundini striðir ímóti ríkisfelagsskapinum, ið sum kunnugt er karmur um heimastýrisskipanina.

Um henda spurning verður m.a. sagt í álitnum frá 16.07.1985:

"Tá havt verður í huga, at ein tilík yvirtóka er heimilað sambært heimastýrislógin, ber illa til at koma til nakað annað úrslit enn, at forsætismálaráðið við hesum orðum ger galdandi, at heimastýrislógin er i strið við grundlögina."

Spurningurin, hvussu sambæriliig heimastýrslógin er við donsku grundlógina, hevur verið viðgjørdur líka síðan 1948. Her verður trivið eitt sindur í tað orðaskifti, sum hevur verið um handan spurning millum teir sakkónu.

Alf Ross hevur í sinum lærubókum t.d. Dansk Statsforfatningsret, s. 496, sagt, at heimastýrslógin sambært grundlágini einans er at skilja á tann hátt, at lóggávuvald er (partvist) delegerað til heimastýrismyndugleikarnar.

Ross kemur tí til ta niðurstóðu, at tær "sonevndu" lógtingslógirnar ikki eru at skilja sum lógar, men bert sum fyriskipanir, tó við lógarbroytandi gildi (derogatorisk kraft).

Víðari sigur Ross, at heimastýri einans er at skilja sum eitt óvanliga vítt kommunalt sjálvstýri, og er endaliga niðurstóðan hjá Ross tann, at fólkatingið til eina og hvørja tíð einvist hevur heimild til at avtaka heimastýrslógin og aftur fara at geva lógar fyrir Førøyar, sum fyrir ein hvónn annan part av danska ríkinum.

Max Sørensen, professari, er ikki samdur í hesum sjónarmiði, m.a. í síni lærubók "Statsforfatningsret" (1973).

Max Sørensen førir fram, at heimastýrslógin við síni serligu sögu er av tilíkum slag, at hon ikki einvist kann verða broytt, men einans eftir samtykki frá heimastýrismyndug-

leikunum.

Max Sørensen sigur, at lóggávuvaldið (fólkating og stjórn) hava avmarkað tað lóggávuvald, ið tey hava sambært grundlógin, nevniliða tá tað viðvíkir føroyskum viðurskiftum.

Max Sørensen er samdur í, at tilik avmarking vanliga ikki kann verða gjørd utan grundlógarbroyting. Hann visir í hesum sambandi til eitt álit frá Poul Andersen og Alf Ross frá 1953 í sambandi við grundlógarbroytingina, har hesir báðir professararnir koma til ta niðurstøðu, at tá heimastýrslógin varð givin í 1948 var semja um, at hon var samsvarandi grundlógin, og eingin grund er til at skifta støðu hesum viðvíkjandi í 1953.

Sigast kann, at bæði Alf Ross og Max Sørensen koma til ta niðurstøðu, at heimastýrslógin er samsvarandi grundlógin. Alf Ross grundgevur hetta við, at ríkismyndugleikarnir til eina og hvørja tið kunnu avtaka heimastýrslógin, og at hon soleiðis ikki er í strið við grundlógin. Max Sørensen kemur til sama úrslit við tí grundgeving, at tað, at ríkismyndugleikarnir hava álagt sær sjálvum eina avmarking í lóggávuvaldi teirra viðvíkjandi føroyskum viðurskiftum undir teimum serligu umstøðum, sum heimastýrslógin er vorðin til undir, ger hana samsvarandi grundlógin.

Frederik Harhoff, lektari við universitetið í Keypmannahavn, hevur í grein í Ugeskrift for Retsvæsen frá 1982 viðgjørt grønlendska heimastýrið.

Í hesi grein viðger hann eisini føroysku heimastýrslógin og kemur til somu niðurstøðu sum Alf Ross og Max Sørensen, nevniliða at heimastýrslógin er samsvarandi grundlógin, men við eini aðrari grundgeving enn teir.

Harhoff tekur støði i § 3 í grundlögini, sum ásetir, at lóggávuvaldið er hjá fólkatinginum og stjórnini í felag. Um heimastýrisskipanina sigur Harhoff, at hon í roynd og veru merkir eitt "frábýti" av lóggávuvaldinum sambært § 3 í grundlögini til heimastýrismyndugleikarnar fyri tey málsøki og tey landaøki, sum tær báðar heimastýrisskipanirnar fyri ávikavist Føroyar og Danmark umfata.

Eitt tilíkt frábýti av lóggávuvaldi er ikki samsvarandi skipanini í grundlögini, men Harhoff sigur, at føroyska heimastýrisskipanin hevur skapað eina stjórnarrættarliga siðvenju, sum hevur broytt grundlögina.

A hendan hátt kemur Harhoff til ta niðurstøðu, at heimastýrisskipanin er í samsvari við danskan stjórnarrætt (grundlögina sum broytt við siðvenju).

Tann nýggjasta lógførðiliga viðgerðin av føroysku heimastýrisskipanini er at finna í lærubókini "Dansk forfatningsret" frá 1986 av Henrik Zahle.

Zahle er ikki fult samdur við nøkrum av teimum frammanfyri nevndu, tó tykist hann nærmast at taka undir við Max Sørensen í sjónarmiðinum um, at heimastýrislógin er eitt slag av "sáttmála" millum føroyskar og danskar myndugleikar.

Zahle nevnir m.a. í síni bók fólkarættarliga grundsjónarmiðið um sjálvavgerðarrætt fólkanna. Zahle gongur hart imóti hugsannarháttinum hjá Alf Ross um, at donsku myndugleikarnir til eina og hvørja tið kunnu taka heimastýrið av og sigur í hesum sambandi, at teir serkønu (t.d. Alf Ross) ikki ein dag kunnu mæla donsku politikkarunum til at geva føroyska heimastýrinum lóggávuvald innanfyri t.d. skatt, kommunuviðurskifti, ognartøku v.m. og dagin

eftir gera galldandi, at tað bert er talan um vanliga avluting (delegering) av lóggávuvaldi, sum kann verða einvist afturtikið.

Frammanfyri hava vit endurgivið hóvuðssjónarmiðini, sum förd eru fram um viðurskiftini millum grundlögina og heimastýrislögina.

Danskir stjórnarmyndugleikar hava ført fram, at avhending av undirgrundini til heimastýrið striðir imóti ríkisfelagsskapinum. Gjørt verður galldandi, at ein mögulig undirgrundarskipan tí má orðast soleiðis, at ongar avmarkingar verða gjördar í yvirvaldsrætti ("højhedsretten") hjá ríkismyndugleikunum.

Sum tað skilst av tí, sum frammanfyri er nevnt um rættarliðu sjónarmiðini, ið förd eru fram, falla hesi í hóvuðsheitum í tvinnanda partar:

Annar parturin (Alf Ross) sigur, at tað "bert" er talan um lutvísa avluting av lóggávrætti, sum danska stjórnin til eina og hvørja tíð einvist kann seta úr gildi aftur, og at heimastýrisskipanin tí er í samsvari við donsku grundlögina.

Hin parturin (Max Sørensen/Harhoff/Zahle) góðkennir ikki hetta sjónarmiðið, men kemur - við ymiskum grundgevingum - til ta niðurstóðu, at heimastýrislögini ikki einvist kann verða avtikin, men at hon kortini er samsvarandi grundlögini.

Velja vit sjónarmiðið hjá Ross, er tað greitt, at yvirtóka av málsgókinum "ráevni í undirgrundini" sambært heimastýrislögini - eins og heimastýrislögini sjálv - til eina og hvørja tíð einvist kann verða tikan aftur av donsku ríkismyndugleikunum og kann slik yvirtóka sostatt ikki merkja nakra avmarking í yvirvaldsrættinum hjá ríkismyndugleikunum.

Sambært hinum sjónarmiðunum (Max Sørensen

o.fl.) er tað heldur ikki i strið við grundlögina at lata fóroyska heimastýrinum málsøkið "ráevni í undirgrundini" júst av teirri grund, at fólkatingið sambært hesi uppfatan hevur tikið eina grundlögarrættarliga gyldiga avgerð um avmarking í yvirvaldsrættinum hjá ríkismyndugleikunum.

Möguleikarnir fyri at avhenda eitt málsøki sum sermál við tilsvvarandi avhending av yvirvaldsrætti, sum ikki einvist kann verða afturtíkin, hevur fólkatingið sambært hesum sjónarmiðum júst góðkent, tá heimastýrislógin varð samtykt í 1948.

Sum aðrastaðni greitt frá varð hildið í 1948, at heimastýrislógin ikki stríddi imóti grundlögini, og tískil er góðkent, at málsøkið "ráevni í undirgrundini" sambært lista B í heimastýrislógini kann verða latið heimastýrmyndugleikunum, utan at hetta striðir imóti grundlögini.

5.3. Niðurstøða.

Omanfyri er greitt frá orðaskiftinum millum teir lærdu um samsvarið imillum heimastýrискіаніа og донску grundlögina og tískil eisini spurninginum, hvort tað er i samsvari við донску grundlögina, at málsøkið "ráevni í undirgrundini" verður yvirtikið.

Greitt er frá hesum, av tí at danska stjórnin hevur roynt at skapa iva um, at yvirtóka av undirgrundini var sambæriliq við ríkisfelagsskapin.

Her skal verða endurtikið, at tað, sum henda nevnd eins og fyrra undirgrundarnevndin hevur sum sin setning at viðgera, ikki er ein hypotetiskur spurningur um meira vald yvir undirgrundini enn heimilað i heimastýrislógini,

men tann heilt einfaldi spurningurin, um á hvønn hátt og í hvønn mun málsoðkið "ráevni í undirgrundini", sum nevnt er á lista B til heimastýrislóginna kann verða yvirtikið sum sermál.

Tað, sum fôroyska heimastýrið hevur biðið donsku stjórnina um samráðingar um, er ein yvirtøka av málsoðkinum "ráevni í undirgrundini" sum sermál soleiðis sum heimastýrislógin fyriskrivar. Talan er við ørum orðum um eina yvirtøku innan fyri eina skipan, sum er fastløgd í lögini frá 1948 og teirri siðvenju, sum er íkomin síðan.

Yvirtøka av málsoðkinum "ráevni í undirgrundini" er hvørki meira ella minni sambæriliq við grundlóginna enn heimastýrisskipanin sjálv.

Sum áður nevnt er semja millum teir rættarkønu um, at heimastýrislógin er sambæriliq við donsku grundlóginna, hóast ósemja tykist vera teirra millum um, hvussu hetta kann grundgevast.

At yvirtaka málsoðkið "ráevni í undirgrundini" sum sermál er sostatt i fullum samsvari við donsku grundlóginna.

6. Málsøkið: "Ráevni í undirgrundini" samanborið við onnur yvirtíkin sermál

6.1. Inngangur.

Fyrst kunnu vit líta at, hvat yvirtóka av einum sermáli ber í sær.

Um hetta sigur heimastýrislógin:

"§ 2. De på den som bilag til denne lov tilføjede liste under A opførte sager og sagområder betragtes principielt som færøske særانliggender. Det færøske hjemmestyre kan bestemme, at alle disse sager og sagsområder eller nogle af dem straks skal overgå til hjemmestyret med den følge, at dette overtager de dermed forbundne udgifter. Med samme følge kan hjemmestyret på et senere tidspunkt bestemme, at sager og sagområder på listen, der ikke straks overtages, skal overgå til hjemmestyret. På tilsvarende måde er hjemmestyret forpligtet til at overtage sager og sagområder, der er opført på listen, når det ønskes af rigsmyndighederne.

§ 3. For de på listen under B opførte sagområders vedkommende afgøres det ved nærmere forhandling om og i hvilket omfang disse spørgsmål kan henføres til færøske særانliggender.

§ 4. For de områder, der henhører under hjemmestyret har dette den lovgivende og administrative myndighed. De af lagtinget vedtagne og af landsstyrets formand stadfæstede love nævnes lagtingslove.

§ 5. De færøske myndigheders kompetence er undergivet den begrænsning, der følger af de til enhver tid bestående traktatmæssige og andre internationale rettigheder og forpligtelser.."

Umframt tær yvirtókur, ið umrøddar eru

inum "ráevni í undirgrundini" í fyrsta umfari bert at föra ta broyting við sær, at í galdandi undirgrundarlög (1950-lóginis) skal nú verða lisið "landsstýrið" og "løgtingið", har sum tað í lóginis stendur "staten" og "folketinget".

Ein mögulig nýggj undirgrundarlög verður so (um ikki annað er avrátt landsstýrisins og stjórnarinnar millum) gjørd av landsstýrinum og løgtinginum á vanligan hátt.

Myndugleikin til at umsita ta galdandi ella ta nýggju lógina verður at liggja hjá Føroya Landsstýri sum vanligt er í sermálum eftir eina yvirtøku.

6.2. Hví samanbera við onnur yvirtikin mál ?

Sum áður umrøtt er tað, sum miðað verður ímóti frá landsstýrisins síðu, ein vanlig yvirtøka av einum "lista B-málsøki". Tað kann ti i hesum sambandi vera rættiliga nátúrligt at hyggja at øðrum A- og B-málum, ið yvirtikin eru, og gera eina samanbering við málsøkið: "ráevni í undirgrundini".

Her verður serliga nortið við mál, ið antin sum "ráevni í undirgrundini" hava at gera við náttúrutilfeingið, ella onnur útvald mál, sum mugu haldast at hava serligan týdning sæð frá einum ríkisrættarligum sjónarmiði ella á annan hátt kunnu hava týdning fyri undirgrundarútvinningarvirksemið.

6.3. Ávis yvirtikin sermál.

Niðanfyri skal verða víst á nøkur yvirtikin sermál, ið kunnu metast at hava týdning, tá hugsað verður um málsøkið "ráevni í undirgrundini". Her verður í fyrsta umfari hugsað um málsøki, ið viðvíkja náttúruríkidømi v.m. nevniliga

landøki, livandi ríkidømi á landi og á sjónum og orkukeldur. Harnæst verður eisini vist á málsoðkini eftirlit við inn- og útflutningi, skattur og avgjøld og ognartøka.

6.3.1. Náttúrutilfeingi v.m.

Ráevni í undirgrundini eru ein partur av landsins náttúruríkidømi.

Tað er tí áhugavert at hyggja at, hvussu náttúrutilfeingið yvirhøvur er viðgjørt í heimastýrisskipanini og i hvónn mun ræðið á náttúrutilfeinginum er yvirtikið ella kann verða yvirtikið sum sermál.

Niðanfyri verður viðgjørt, hvussu málsoðki, ìð viðvíkja sjálvum landaðkinum (jørðini), tí livandi ríkidóminum bæði á landi og sjógví, og viðvíkjandi øðrum orkukeldum, eru viðgjørd undir heimastýrisskipanini og eisini, hvussu stóðan er viðvíkjandi ráevnum í undirgrundini.

6.3.1.1. Landøki.

Alt lendi í Føroyum við tilhoyrandi áum og vogtum er undir ognarrætti. Helvtin av lendinum er sum kunnugt ogn hjá Føroya Jarðargrunni, sum leigar tað út undir serligum treytum til ávika-vist arvafestrarar og traðarmenn. Hin helmingurin av jørðini er í privatari ogn og kann henda jørðin fritt verða seld og keypt.

Matrikulering og tinglýsing av fastari ogn er eitt sermál. Landsstýrið rekur Matrikulstovuna.

Jarðargrunnurin varð sum umrøtt aðrastaðni yvirtikin í 1955.

Tá ìð talan er um brúk av lendi er eisini friðing av týdningi og er hetta mál eisini yvirtikið. Sama er at siga um lands- og býarplan-

legging. Þýarplanleggingarheimildirnar eru í ávisan mun lagdar út til kommunurnar.

Niðurstóðan er sostatt, at tá ið talan er um náttúrutilfeingið "føroyska jørðin" er hon til fulnar undirløgd reguleringsmyndugleika heimastýrisins.

6.3.1.2. Livandi ríkidømi á landi.

Friðing av plantum og dýrum er eitt sermál. Sama er eisini at siga um veiðireglurnar á landi og í vótnum og áum.

Landbúnaðarlóggávan varð yvirtikin í 1948 sum sermál. Jarðargrunnurin varð yvirtikin í 1955.

Tað náttúrutilfeingið, sum eitur "livandi ríkidømi á landi" er sostatt í síni heild undir lóggávu og umsiting heimastýrisins.

6.3.1.3. Livandi ríkidømi í sjónum.

Friðing og veiði og fiskiskapur á sjóðkinum ("territoriet") er longu í 1948 yvirtikið sum sermál (A-mál).

Nýtslan av tilfeinginum av sjófuagli, hvali, kópi og fiski innan fyri 200 fjórðinga fiskiøki Føroya er undir lóggávu og umsiting heimastýrisins.

Við heimild í hesi lóggávu kann landsstýrið banna ella loyva veiði av einstökum fiska-sløgum, av fiski undir ávisari stødd, við reiðskapi, sum lýkur ella ikki lýkur ávis krøv, á ávisum pörtum av sjóðkinum o.s.fr.

Við heimild í lögtingslög kann landsstýrið geva ella taka fiskiloyvi og krevja loyvisav-gjøld.

Aling av fiski í feskvatni og á sjónum er somuleiðis fult út stýrd av lögtingslögum og av

landsstýrinum, sum kann banna slikum virksemi ella geva loyvi til tess undir nærrri ásettum treytum.

Innan fyri málsókið "fiskiveiði" ganga landsstýrisins heimildir í summum fórum ógvuliga langt.

Landsstýrið hevur t.d. fingið viðurkenning ríkisstýrisins av at tað i ávisum fórum sjálvt ger avtalur um fiskiveiði við onnur lond. Slikar avtalur verða av ríkismyndugleikunum uppfataðar sum "umsitingaravtalur" ("forvaltningsoverenskomster").

Sum eitt lið í eftirlitinum við fiskiveiðini hevur landsstýrið part av politimyndugleikanum á sjónum og rekur eina vaktar- og bjargingartænastu við tveimum våpnaðum skipum, sum eisini útinna politimyndugleika á fóroyskum fiskiøki mótvægis fiskifórum og fiskimonnum, sum ikki eru fóroysk.

Landsstýrið hevur somuleiðis síðani 1978 havt myndugleika til at stýra fóroyskari fiskiveiði utan fyri fóroyska fiskiøkið.

So hvørt sum fiskiøkið rundan um Føroyar er vorðið viðkað frá trimum fjórðingum, út á seks og tólv og i 1977 út á 200 fjórðingar kann ein siga, at myndugleiki heimastýrisins at stýra fiskiveiðini hevur ført storrri og storrri ábyrgd mótvægis útlandinum við sær.

Hetta er serliga hent síðani 1977, tá fiskimarkið fór út á 200 fjórðingar og danska stjórnin fyri Danmarkar egna viðkomandi læt myndugleikan at áseta fiskiveiðireglur upp í hendurnar á EF, sum samstundis yvirtók myndugleikan til at samráðast við onnur lond um fiskiveiði vegna síní limalond.

Hesi bæði fyribrigdi: Víðkanin av sjálvum fiskiøkinum út á 200 fjórðingar og at danska stjórnin læt sín myndugleika Danmarkar vegna

til EF hava tilsamans gjørt, at heimastýrið í dag hevur rættilega stórar heimildir á hesum málsøki, heimildir, sum bera samband við útlandið í sær og sum tí gera, at Føroyar á hesum málsøki partvist hava storrri ábyrgd mótvægis útlandinum, enn hvat ið kann verða lisið úr sjálvari heimastýrislóginí.

6.3.1.4. Orkukeldur.

Nýtsla av fóroysku vatnorkuni til elframleiðslu er eitt sermál. Við heimild í lög er nýtsla av vatnorkuni treytað av loyvi frá landsstýrinum. Nýtsla av vindorku, alduorku og sjóvarfalsorku er ikki undir serligari lóggávu.

6.3.1.5. Ráevni í undirgrundini (mineral).

Sambært 1950 lóginí umfatar einarættur ríkisins ikki nýtslu av slikum ráevnum, sum vanligt var at nýta av privatum, áðrenn fyrsta undirgrundarlógin kom í gildi í 1932.

Tískil er nýtsla av sandi, gróti, torvi, leiri o.s.fr. undir privatrættarligari regulering t.e., at loyvi krevst frá eigaranum, ið kann seta treytir og leggja gjald á fyri hesa nýtslu av hansara ogn.

Kolagrevsturin hevur í ávisan mun verið undir loyvi frá ríkismyndugleikunum (koncessión). Kolagrevsturin í Hvalba í dag má haldast at hava heimild í siðvenju.

Ráevni í undirgrundini annars eru eitt - enn ikki yvirtikið - B-mál.

6.3.1.6. Niðurstøða viðvíkjandi náttúrutilfeingi.

Sum tað skilst av gjøgnumgongdini framman-

fyri, er einasta mál viðvíkjandi náttúrutilfeingi, sum ríkismyndugleikarnir ikki enn hava viljað latið heimastýrið yvirtaka sum sermál, málsøkið "ráevni í undirgrundini".

Í frágreiðing nevndarinnar um fólkarættarlig sjónarmið av týdningi fyri rættin til náttúruríkidómi er vist á, at tá ið ST ofta hevur nýtt høvi til at undirstrika rætt fólkanna til náttúruríkidómi teirra, hevur tað verið grundað á ta áskoðan, at sjálvstýri hjá einum fólki er ikki nógv vert, um tað ikki eisini umfatar náttúruríkidómið.

Henda áskoðan, at sjálvstýri fyri at gera nakran mun eisini skal umfata náttururíkidómið, hevur verið fylgd, tá ið talan er um fóroyiska heimastýrið, tó við einum undantaki, nevniliga málsøkið "ráevni í undirgrundini".

6.3.2. Eftirlit við inn- og útflutningi.

Eftirlitið við inn- og útflutningi er eitt B-mál, sum varð yvirtikið longu í 1948. Við heimild í lögtingslög kann landsstýrið banna og loyva inn- og útflutningi av øllum vørum. Heimildin verður nú á dögum mest nýtt í sambandi við útflutning av fiski- og fiskaúrdráttum og út- og innflutningi av skipum.

Fóroyar eru umfataðar av GATT (General Agreement on Tariffs and Trade), sum ásetir altjóða reglur fyri inn- og útflutningi. Danmark hevur verið umfatað av GATT síðan 1949 og Fóroyar síðan 1954.

6.3.3. Skattir og avgjøld.

Rætturin til at áleggja skatt og avgjøld varð yvirtikanum A-mál beinanvegin í 1948.

Við heimild í lögtingslögum krevja lands-

stýrið og kommunurnar inntøkuskatt.

Við heimild í serstókum lögtingslögum krevur landsstýrið upp innflutningsgjøld, framleiðslugjøld av ávisum føroyskum framleiðslum og áður eisini útflutningsgjøld. Lögting og landsstýrið hava valt ikki at krevja skatt av ogn ella av fastogn, heldur ikki hava heimastýris-myndugleikarnir ynskt at áleggja umsetningsavgjøld ella meirvirðisavgjøld (oms og moms).

Yvirtókan sum sermál av skattáleggingaráttinum er av serligum lögfrøðiligum áhuga, av tí at tað í donsku grundlögini er týðiliga ásett, at skattur bert kann verða álagdur sambært lög. Lögtingslögir verða sostatt í hesum sambandi mettar fult út sum lögir at vera.

Lagt kann verða afturat, at millum Føroya landsstýris og stjórn Danmarkar hevur tvískattasáttmáli verið galdandi síðani 1968. Galdandi sáttmáli varð gjørður í 1987.

6.3.4. Ognartøka.

Ognartøka til endamál, sum eru sermál, er sambært heimastýrlögini yvirtikin sum sermál. Málsøkið "ognartøka" hevur eins og "skattleggning" tann lögfrøðiliga týdning, at tað er nevnt í grundlögini, at ognartøka einans kann fara fram sambært lög. Eisini á hesum øki sæst, at lögtingslögir hava gildi sum lögir, tá ið um grundlógarheimildina ræður.

6.4. Samandráttur.

Gjøgnumgongdin omanfyri av nøkrum útvaldum yvirtiknum málsøkjum visir í fyrsta lagi, at öll málsøki viðvíkjandi náttúrutilfeingi eru yvirtikin sum sermál burtursæð frá ráevnunum í

undirgrundini. Harumframt er víst á, at eitt málsóki "eftirlit við inn- og útflutningi", sum m.a. hevur rættilega stóran týdning fyri viðurskiftini millum Føroyar og umheimin, og sum í heimastýrislóbini er nevnt sum B-mál, er yvirtikið sum sermál.

Eisini hava vit peikað á tvinnanda málsóki av serligum prinsipiellum týdningi av tí, at tað í grundlóbini er ásett, at tey bert kunnu verða skipað sambært lóggávu, nevniliga "skattur og avgjøld" og "ognartøka". Tey eru A-mál, sum eru yvirtikin sum sermál.

7. Nakrar huqleiðingar um, hvussu málssókið "ráevni í undirgrundini" kundi verið skipað.

Uttan mun til, um málssókið "ráevni í undirgrundini" verður sermál ella verður verandi felagsmál, ber til at gera sær nakrar hugsanir um, hvussu ið eitt slikt málssóki best eигur at vera fyriskipað.

Ráevni, ið liggja fjald í undirgrundini, vita vit onki um, fyrrenn vit hava gjørt kanningar hesum viðvíkjandi. Tað, ið myndugleikunum fyrst og fremst tørvar, er vitan um ráevnini í undirgrundini, og henda vitan fæst bert við meiri ella minni kostnaðarmiklum ví sindaligum kanningum.

Tá ið grundleggjandi vitan er fingin til vega, sum kann geva myndugleikunum eina hóming av, hvørji ráevni, ið talan er um og í hvussu stórum nøgdum, ber til at taka politiskar og fyrisitingarligar avgerðir, um hesi ráevni verða at nýta ella ikki. Eisini kann tá verða tikan stóða til, í hvønn mun tað loysir seg at gera fleiri kanningar av ráevnunum í undirgrundini.

Politisku myndugleikarnir, ið hava ábyrgðina av ráevnunum í undirgrundini, skulu taka stóðu til, um fyrimunirnir við at útvinna hesi ráevnini eru stórrí enn vansarnir.

Sum heild má sigast, at verður tað staðfest, at ráevni finnast, og at tað kann vera búskaparliga qagnligt at nýta tey, so skulu rættiliga sterkar grundir til at lata vera við útvinning. Slikar grundir kunnu t.d. vera óttin fyri umhvørvisdálking ella fyri at aðrar vinnur líða skaða ella óttin fyri, at eitt lítið samfelag sum tað fóroyska kann verða rent um koll av umfatandi útvinningarvirksemi.

Verður avgerð tikan um at kanna móguleik-

arnar fyri útvinnung nærri, verður hetta gjort antin við at myndugleikarnir sjálvir taka stig til leiting eftir ráevnum, ella - sum vanligari er - við at myndugleikarnir geva privatum fyrirtökum leitingarloyvi.

Vísir leitingarvirksemið, at grundarlaq er fyri figgjarliga skynsamum útvinnungarvirksemi, fara myndugleikarnir sjálvir í holt við útvinnung ella - sum oftast - teir geva eini ella fleiri privatum fyrirtökum útvinnungarloyvi.

Bæði kanningar og leitingar og útvinnungarvirksemi á landi ella á havbotninum seta eisini krøv um aðrar regulereringar enn júst játtan av loyvi til at kanna, leita og útvinna.

Í 8. petti niðanfyri verður farið meiri út í æsir við, hvørji málsoðki kunnu fáa týdning í sambandi við möguliga rávørruleiting og -útvinnung.

Samanumtikið verður kanningar-, leitingar- og útvinnungarvirksemi viðvíkjandi ráevnum í undirgrundini at seta umfatandi krøv til almenna lóggávu og fyrisiting. Brúk verður fyri at lógeva, játta loyvi og hava eftirlit við bæði at beinleiðis reglurnar um útvinnung v.m. av ráevnum úr undirgrundini verða hildnar, og at eitt stórt tal av þorum reglum, sum hava óbeinleiðis týdning fyri rávøruvinnuna verða umsitnar.

Hetta umfatandi almenna reguleringsarvirksemi eигur helst at vera hjá so fáum myndugleikum ella stovnum sum gjørligt, um tryggjast skal ein smidlig og liðiliq fyrisiting av málsoðkinum "ráevni í undirgrundini".

8. Ráevnisvirksemi sum stóðan er nú.

8.1. Stýring av ráevnisvirksemi.

Ráevnisvirksemi í undirgrundini kann být-ast sundur í:

- visindaligar kanningar, ið kunnu hava týding til tess at meta um rávørundögina í undirgrundini,
- miðvísa rávørruleiting,
- veruliga útvinning.

Til tess at hava fult ræði á tí, sum hendir viðvíkjandi ráevnum í undirgrundini, er tørvur á at kunna stýra óllum hesum trimum slögum av virksemi.

Hetta gerst m.a. við at Treyta visindaligar kanningar av loyvi, har m.a. kann verða kravt, at loyvisgevandi myndugleikin fær rætt til ta vitan, sum kanningarnar fóra við sær.

Beinleiðis leiting t.d. við royndarboringum o.t. er vanliga treytað av loyvi og av umsjón við tí, sum fyriferst.

Tá ið talan er um útvinning er tað ikki bert spurningurin um áhugan hjá myndugleikunum í at kunna ráða fyri, hvussu stórt hetta virksemið er, og hvussu tað fer fram, men eisini spurningurin um, at samfelagið sum heild fær part í ágóðanum.

8.2. Verandi lógarkarmur um ráevnisvirksemi í Føroyum.

8.2.1. Galdandi undirgrundarlög.

Galdandi lög um virksemi í føroysku undirgrundini er danska lógin frá 1950 (lög nr. 181 frá 08.05.1950 um "eftorforsking og indvinding af råstoffar i Kongeriget Danmarks undergrund").

Greitt er nærri frá hesi lög og forsøgu hennara í fyrra undirgrundarálitinum. Her verður bert mint á, at § 11 í hesi lög ljóðar soleiðis: "Loven træder i kraft den 1. maj 1950. Loven gælder for Færøerne med den begrænsning, som følger af lov nr. 137 af 23. marts 1948 om Færøernes Hjemmestyre".

Sum nevnt í fyrra álitinum avloysti lógin frá 1950 ta fyrstu donsku undirgrundarlögina frá 1932, ið kann sigast at vera ein lóð um tjóðnýting (nationalisering) av ráevnum í donsku undirgrundini. Eins og lógin frá 1932 slær 1950-lógin fast, at "råstoffer i Kongeriget Danmarks undergrund, som ikke før den 23.02.1932 har været undergivet privatøkonomisk udnyttelse her i landet, tilhører den danske stat. Efterforskning og indvinding af sådanne råstoffe forbeholdes staten".

8.2.2. Lógin frá 1950 ótiðarhóskandi.

Í Danmark hevur 1950-lógin verið mett at vera ótiðarhóskandi, og er tí onnur lóggáva komin ístaðin. Lógin, sum kom í hennara stað, er lög nr. 293 frá 10. juni 1981 um "Anwendung af Danmarks undergrund".

Um endamálið við nýggju lógini segði danski orkumálaráðharrin m.a., ták ið hann legði lógaruppskotið fyrir danska fólkatingið við ársbyrjan 1981, at stórar broytingar vóru hendar viðvíkjandi undirgrundarráevnum síðan 1950, serliga ták ið talan var um olju og gass.

Gongdin, sum verið hevði, gjørði tað neyðugt, at allir mógleikar fyrir innlendskari orkuframleiðslu vórðu kannaðir og troyttir. Treytin fyrir hesum var, at myndugleikarnir skjótast gjørligt fingu greiði á, hvat ið fanst av olju

og gassi í donsku undirgrundini, at leiting eftir súlikum evnum við boringum gjørdist so umfatandi og munaðó sum gjørligt, at möguleikar fingust fyri, at leitingarvirksemið í allari donsku undirgrundini varð lagt til rættis undir einum, og at útvinningarvirksemið varð lagt til rættis út frá samfelagssjónarmiðum við tí i hyggju at fáa mest möguligt burturúr fyri búskapin og fyri orkuveitingina til samfelið. Stjórnin metti ikki, at táverandi lögargrundarlag (1950-lógin) gjørdi tað möguligt at náa hesi samfelagsligu mál nóg væl.

Danski orkumálaráðharrin legði dent á, at neyðugt var við lóggávu, sum tryggjaði samfélagnum möguleika at stýra bæði leiting og útvinnung á ein súlikan hátt, at hetta samsvaraði við tann tórv, sum til eina og hvørja tíð var í samfelagnum. Hetta skuldi m.a. gerast við at býta undirgrundina sundur í smærri lutir, sum vórðu latnir upp fyri virksemi í smáum, soleiðis at royndirnar frá einum parti av undirgrundini kundu verða nýttar sum grundarlag fyri nýtslu av þórum þortum av undirgrundini.

Royndirnar tey seinastu árini vístu eisini, at vitanin um undirgrundina eins og tórvurin á ráevnum úr undirgrundini broyttist so skjótt, at lógin átti at hava rættiliga viðar karmar, sum kundu verða útfyltir við fyrisingarligum avgerðum hjá orkumálaráðharranum í samvinnu við orkuneynd fólkatingsins. Danska undirgrundarlögávan frá 1981 er tí skipað sum ein ógvuliga vittgangandi heimildarlóggáva.

Við 1981-lógin varð sum nevnt roynt at tryggja, at tað almenna fekk so góðar möguleikar sum gjørligt at ávirka og stýra bæði forkanningum, leiting og útvinning av náttúrutilfeinginum í donsku undirgrundini.

Fyri Grønland varð ein nýggj undirgrundarlóggáva gjórd í 1979 út frá líknandi sjónarmiðum, sum tey, ið omanfyri er greitt frá viðvikjandi donsku undirgrundarlóggávuni.

8.2.3. Aðrar reglur um nýtslu av undirgrundini.

Meginparturin av føroysku undirgrundini liggar sum kunnugt ikki undir landinum, men undir havbotninum.

Við heimild i altjóða sáttmálanum um landgrunn frá 1958 (Convention on the Continental Shelf) hevur danske ríkið kannað sær yvirvaldsrætt yvir tí landgrunni, sum sambært hesum sáttmála kann roknast sum náttúrligt framhald av landðki danske ríkisins.

Danske stjórnin lýsti henda yvirvaldsrætt í kongligari fyriskipan nr. 259 frá 7. juni 1963 (Anordning vedr. udøvelsen af dansk højhedsret over den kontinentale sokkel).

§ 1 í hesi fyriskipan ljóðar soleiðis:
"Dansk højhedsret udøves, for så vidt angår udforskning og udnyttelse af naturforekomster, over den del af den kontinentale sokkel, der efter den i Genéve den 29. april 1958 undertecknede konvention om den kontinentale sokkel (heretter betegnet som Konventionen) tilhører det danske rige jfr. § 2."

Í § 2 verður síðan greitt frá, hvussu landgrunnurin verður avmarkaður. Sambært 1958-konventionini kann ein kanna sær landgrunn út á 200 metrar ella longur so langt sum havbotnurin kann verða nýttur.

Í § 3 stendur m.a.:

"Til udforskning og udnyttelse af de i § 1 omhandlede naturforekomster i soklen udkræves en i medfør af lov nr. 181 af 8. maj 1950 om efterforskning og indvinding af råstoffer i Konge-

riget Danmarks undergrund meddelt bevilling."

§ 3 í kongligu fyriskipanini er framvegis í gildi í Føroyum.

Í Danmark er § 3 strikað í sambandi við, at serlig landgrunnarlög (kontinentalsokkellov) varð sett í gildi 01.05.1979.

Sambært § 1 í dansku landgrunnarlógini (lovbekendtgørelse nr. 182 frá 01.05.1979) er galdandi, at "den danske kontinentalsokkels naturforekomster tilhører den danske stat og kan kun udforskes eller udnyttes af andre efter bevilling eller tilladelse".

Landgrunnarlógin útgreinar so, hvørjir danskir ráharrar hava myndugleika at qeva loyvi til ymiskt virksemi á ella undir landgrunninum og undir hvørjum treytum.

Sambært § 3 verður sligið fast, at "dansk ret gælder for anlæg, som med henblik på udforskning eller udnyttelse af kontinentalsokkelen, befinder sig på sokkelområdet samt sikkerhedszoner omkring anlægget Ved bestemmelserne af danske domstoles og administrative myndigheders stedlige myndighedsområde henregnes anlæg og sikkerhedszoner til det område, der ligger nærmest, med mindre andet fastsættes af vedkommende minister."

Í § 4 um trygdartiltök verður m.a. gjørt vart við, at teir myndugleikar, sum í lóggávuni annars hava slike uppgávur, hava eftirlitið, eisini á landgrunninum.

Danska landgrunnarlógin varð eisini sett í gildi fyri Grónland. Í § 6 varð gjørt vart við hetta: "For anlæg og sikkerhedszoner jfr. § 3, stk. 1, som befinder sig på eller er oprettet indenfor den grónlandske del af kontinentalsokkelen, gælder den for Grónland iðvrigt gældende ret. Ministeren for Grónland udøver de beføj-

elsær, der er fastsat i §§ 2 og 4 under iagtagelse af reglerne i loven om mineralske råstoffer i Grønland."

Sambært § 8 er lógin ikki galdandi fyri Føroyar.

Sambært § 7 fer áðurnevnda § 3 í kongligari fyriskipan frá 7. juni 1963 úr gildi, har sum landgrunnarlógin er galdandi t.v.s. í Danmark og Grønlandi, men, sum nevnt, ikki í Førøyum.

Danska landgrunnarlógin ber boð um tørv á einum umfatandi lögargrundarlagi fyri virksemi á landgrunninum. Slikt lögargrundarlag er ikki fingið til vega fyri Føroyar.

Tað, sum áður er nevnt um § 3 og § 6 í donsku landgrunnarlógini hevur týdning fyri Føroyar á tann hátt, at her verður sligið fast tað, sum eisini skilst av havrættarsáttmálanum, nevniliga, at tá ið eitt verk (anlæg) verður bygt ella sett fast á landgrunninum sum t.d. ein boripallur, verður eitt slikt verk roknað sum ein partur av landaøkinum allari lóggávu viðvikjandi.

So kann verða spurt, um tað fyri verk á føroyska landgrunninum er dansk ella føroysk lóggáva, sum er galdandi. Her vísa orðingarnar i § 3 og § 6 skilliga, at danskir myndugleikar fylgja tí meginreglu, at lóggávan í tí landi, sum kannar sær landgrunnin, er galdandi á landgrunninum, og at reglurnar í tí ríkisparti, sum liggar næst, eru galdandi á landgrunninum út fyri viðkomandi ríkisparti. Hetta merkir fyri Føroya viðkomandi, at lóggávan, sum er galdandi í Førøyum, eisini er galdandi á möguligum boripallum á føroyska landgrunninum. Er talan um sermál, eru løgtingslögir galldandi, er talan um felagsmál, eru tær ríkislögir, ið lýstar eru í Førøyum, galdandi.

8.2.4. Mannagongd, um meira tíðarhóskandi lóg skal setast í gildi í Føroyum.

Sum nevnt verður gallandi lógin um ráevni í undirgrundini, nevniliða 1950-lógin, mett at vera avoldað og ónýtilig til at stýra rávøruútvinninng undir nútíðarviðurskiftum.

Eisini er nevnt, at tørvur er á serligum lögargrundarlagi fyri nýtslu av landgrunninum.

Spurningurin er nú, hvussu fram skal farast, um meira tíðarhóskandi lógar skulu setast í gildi fyri Føroyar.

Sum nevnt eru hesi mál enn ikki yvirtikin sum sermál; talan er tískil um ríkislóggávu.

Tá ið ríkislóggáva verður sett í gildi fyri Føroyar, eru tvær leiðir gongdar. Antin kann gallandi dansk lög verða sett í gildi við kongligari fyriskipan við teimum broytingum, ið serlig føroysk viðurskifti tala fyri, ella kann serstók ríkislög verða gjørð fyri Føroyar.

Í lög nr. 293 frá 10. juni 1981 "Om anvendelse af Danmarks undergrund" stendur í § 43: "Loven gælder ikke for Grønland og Færøerne". Tann orðingin, sum annars ofta er at siggja í danskum lögum, um at lógin við kongligari fyriskipan kann verða sett í gildi fyri Føroyar við teimum möguligu broytingum, ið føroysk viðurskifti tilmæla, er sostatt ikki í hesi lög.

Gallandi danska undirgrundarlógin kann sostatt ikki verða sett í gildi fyri Føroyar við kongligari fyriskipan.

Um so var, skuldu ríkismyndugleikarnir fyrst lagt hesa kongligu fyriskipan fyri heimastýrið. Landsstýrið hevði lagt uppskotið fyri løgtingið, og tað hevði strítt imóti teim higar til gjørdu løgtingssamtyktunum í undirgrund-

armálinum, um løgtingið góðtók, at viðkomandi ríkislóð varð sett í gildi fyri Føroyar.

Roknast má tí við, at danska stjórnin frá heimastýrinum hevði fingið at vita, at heimastýrið ikki ynskti viðkomandi lóð setta í gildi fyri Føroyar.

Tey fjøruti árini, heimastýrislógin hevur verið galddandi, er tað ongantið hent, at ríkismyndugleikarnir hava sett eina lóð í gildi fyri Føroyar ímóti tilmæli heimastýrisins.

Sum nevnt er 1981-lógin um undirgrundina ikki galddandi fyri Føroyar og kann heldur ikki verða sett í gildi fyri Føroyar við kongligari fyriskipan.

Ynskja ríkismyndugleikarnir tí nýggja ríkislóggávu fyri føroysku undirgrundina, verður neyðugt hjá teimum at tilevna eitt uppskot til nýggja lóð. Um súlik lógaruppskot sigur heimastýrislógin soleiðis (§ 7):

"For at sikre, at lagtinget i videst muligt omfang får indflydelse på udformingen af særlige bestemmelser for Færøerne i love, der gives af rigets myndigheder, skal regeringsforslag indeholdende bestemmelser, der udelukkende vedrører Færøerne, forelægges det færøske hjemmestyre til betænkning forinden de fremsættes for rigs-dagen."

Eins og áður varð nevnt um eina kongliga fyriskipan, hevði tað verið ímóti higartil gjørdu løgtingssamtyktunum, um løgtingið gav einum súlikum lógaruppskoti sitt viðmæli. Higartil er tað ongantið hent, at danska stjórnin hevur lagt eitt lógaruppskot fyri fólkatingið, sum heimastýrið frammanundan ikki hevði viðmælt.

Sum áður nevnt er danska landgrunnarlógin heldur ikki galddandi fyri Føroyar og kann heldur ikki verða sett í gildi fyri Føroyar við kong-

ligari fyriskipan. Her verður stóðan sostatt tann sama, sum viðvíkjandi undirgrundarlógin.

Taka vit samanum, kunnu vit sostatt siga, at sum nú er, er ikki tiðarhóskandi lóggáva galldandi fyri føroysku undirgrundina og landgrunnin. Heldur ikki er líkt til, at nýggj ríkislóggáva kann verða sett í gildi fyri Førøyar um undirgrund og landgrunn.

8.3. Hvussu hevur virksemið viðvíkjandi føroysku undirgrundini og føroyska landgrunninum higartil verið skipað ?

8.3.1. Vísindi og granskning.

Lögarkarmurin um vísindi, granskingsvirksemi, leiting og útvinning av ráevnum i føroysku undirgrundini er sum áður nevnt undirgrundarlógin frá 1950, sum sambært § 3 í kongligu fyriskipan nr. 259 frá 7. juni 1963 eisini er galldandi fyri undirgrundina undir landgrunninum.

Henda lóggáva gevur donsku ríkismyndugleikunum heimild til at banna ella loyva óllum virksemi, ið kemur undir heitið "Efterforskning og indvinding af råstoffer". Hvar ið markið gongur ímillum rein vísindi ella granskning þorumegin og leiting og útvinning av ráevnum hinumegin tykist ikki heilt greitt.

Henda ógreiða er nakað minni í galldandi donsku undirgrundarlógi frá 1981, sum skilar ímillum "forundersøgelser", "efterforskning" og "indvinding".

Meginparturin av tí granskning, sum gjørd er av føroysku undirgrundini, er gjørd av Føroyadeildini hjá danska ríkisstovninum Danmarks Geologiske Undersøgelser (DGU).

Granskingarvirksemið hevur fyrst og fremst miðað ímóti eini jarðfrøðiligari kortlegging av føroyska basaltinum. Ikki fyrrenn seinnu árini er áhugi íkomin fyri at granska tað, sum undir basaltinum er, og at granska undirgrundina undir havbotninum rundan um Føroyar.

Landsstovnurin Føroya Náttúrugripasavn hevur eina serliga jarðfrøðideild, sum m.a. hevur havt sum uppgávu at savna saman ta vitan, sum finst um føroysku undirgrundina.

Samstarv hevur verið millum Føroya Jarðfrøðisavn og Føroyadeildina hjá DGU. M.a. hava føroyskir myndugleikar játtat pening íqjøgnum jarðfrøðisavnið til virksemið hjá DGU í Føroyum.

Landsstýrið hevur fylgt við í granskingini, og granskingarúrslit hjá DGU og Jarðfrøðisavninum eru almannakunngjørð.

Sum kunnugt eru tvær visindaligar dýpdarboringer gjørðar í føroysku undirgrundini.

Hesar beringar hava verið undir fyriskipan landsstýrisins og hevur landsstýrið fíggjað tær, tó við einum ískoyti frá visindagrunninum Carlsbergfondet.

Metan landsstýrisins var, tá ið avgerð varð tikan um hetta í 1980, at tað av prinsipiellum grundum var umráðandi, at ein visindalig boring í Føroyum varð fyriskipað av føroyskum myndugleikum í samstarvi við DGU fyri at tryggja føroyingum stýringina av henni og fyri at tryggja føroyingum rætt til eitthvørt úrslit, sum beringin bar í sær.

Til at stíla fyri beringunum setti landsstýrið ein arbeiðsbólk við umboðum bæði frá landsmyndugleikunum og frá donskum visindaligum stovnum, m.a. DGU. Boringarnar gjørði Orkustovnur Íslands eftir sáttmála við landsstýrið.

Landsstýrið stílaði fyrir hesari boring
uttan at biðja ríkismyndugleikarnar um loyvi til
tess.

Kortini skilst, at ráðgeving er fingin frá
donsku orkumyndugleikunum í trygdarspurningum í
sambandi við boringina.

8.3.2. Leiting og útvinnung.

Bæði landsstýrið og ríkismyndugleikarnir
hava seinastu árini fingið fyrispurningar og
umsóknir um loyvi at leita eftir ráevnum í før-
oysku undirgrundini og at útvinna slik ráevni.

Teir fyrispurningar og tær umsóknir, lands-
stýrið hevur fingið, hevur landsstýrið svarað
við at vísa til, at so leingi stóðan um yvirtóku
av undirgrundini ikki er avklárað, verður eingin
avgerð tikan um leitingar- ella útvinningar-
loyvi.

Landsstýrið hevur frá ríkismyndugleikunum
fingið slikar fyrispurningar og umsóknir til
ummælis og hevur givið ríkismyndugleikunum sama
svar. Ríkismyndugleikarnir hava somuleiðis
svarað umsókjum, at teir ikki kunnu vænta
nakað loyvi, so leingi stóðan viðvíkjandi undir-
grundini ikki er greið.

Danskir myndugleikar hava sostatt ikki
viljað nýtt sínar lógarheimildir til at loyva
leitingar- ella útvinningarvirksemi í føroysku
undirgrundini.

Einasta virksemi at kalla, sum er farið
fram, er sostatt vísindaligar kanningar, sum
framdar eru av donskum og føroyiskum stovnum í
semju millum føroyskar og danskar myndugleikar.

8.4. Galdandi reglur av týdningi fyrir leiting eftir og útvinning av ráevnum úr undirgrundini.

8.4.1. Inngangur.

Í hesum petti verður roynt at greiða frá hvørjar reglur, ið høvdu havt týdning um so var, at leiting eftir og útvinning av ráevnum úr føroysku undirgrundini fóru í gongd í dag.

Fyrst verður mint á, at somu reglur galda á sjógví og landi. Síðani verður hugt at galdandi undirgrundarlög, aðrari ríkislóggávu og serligum føroyskum reglum, sum kunnu fáa týdning fyrir eitt leitingar- og útvinningarvirksemi.

Her verður m.a. hugsað um umhvørvisreglur, vinnulívsreglur, reglur um arbeiðaraviðurskifti, reglur um eftirlit við inn- og útflutningi og um skattir og avgjøld.

At enda verður roynt at fata samanum til tess at gera sær eina mynd av, hvussu trupul stýringin av einum leitingar- og útvinningarvirksemi hevði verið sum støðan viðvíkjandi lóggávu og fyrisiting er í dag.

8.4.2. Somu reglur á sjógví og á landi.

Sum áður umrøtt er galdandi undirgrundarlög sett í gildi fyrir undirgrundina undir landgrunninum við kongligari fyriskipan. Serlig landgrunnarlög er galdandi í Danmark og Grónlandi, men ikki í Føroyum.

Sum eisini umrøtt frammanfyri er tann høvuðsregla galdandi, at verður útgerð sett upp á landgrunninum t.d. ein boripallur, er sama lóa galdandi har sum uppi á landi.

8.4.3. Loyvi sambært undirgrundarlóggávuni.

Leiting eftir og útvinnning av ráevnunum, ið umfatað eru av 1950-lóginum, krevur loyvi frá ríkismyndugleikunum (í dag danska orkumálaráðnum).

Annað virksemi, sum ikki beinleiðis kann verða kallað leiting ella útvinnning, kann annaðhvört fara fram fritt ella verða treytað av loyvi frá myndugleikunum sambært teirra yvirvaldsrætti yvir landi og sjógví.

Fyri útlendskar kanningar á sjóþkinum eru serligar reglur, sum áseta, at loyvi krevst frá ríkismyndugleikunum. Ríkismyndugleikarnir leggja sliðar umsóknir fyri heimastýrið, áðrenn svarað verður. Vanliga verður loyvi givið til almenna granskingu (grundvisindi).

Sambært 1950-lóginu kunnu ríkismyndugleikarnir geva einkarrætt til leiting og útvinnning av ráevnum, ið eru umfatað av lóginum. Slikur einkarrættur kann verða givin í upp til 50 ár í senn og kann verða avmarkaður til eitt serstakt óki.

Til tess at fáa sliðan einkarrætt er neyðugt at leggja fullfiggaðar ætlanir fram fyri myndugleikarnar um tað, sum gerast skal, og neyðugt er at prógva, at umsókjarin hevur figgjárliga orku til ætlaða virksemið. Tekniska útgerðin krevur serstaka góðkenning.

Allar boringar, ið eru umfataðar av 1950-lóginum, verða sambært lóginum at leggja fyri Danmarks Geologiske Undersøgelser.

Ríkismyndugleikarnir kunnu gera einkarrættin treytaðan av avgjaldi til ríkiskassan. Eisini kunnu ríkismyndugleikarnir treyta sær, at fingið útvinningsloyvi ikki verður latið órum viðari utan samtykki myndugleikanna. Myndugleikarnir kunnu eisini treyta sær nýtslu av innlendskari

arbeiðsmegi og at eitt felaq, sum fær slikt loyvi, skal hava tilknýti til Danmark.

Slik loyvi eru eisini treytað av eini ávisari tíðarætlan, og dettur loyvið burtur, um hon ikki verður hildin.

Sum áður nevnt hava ríkismyndugleikarnir lagt umsóknir um loyvi sambært undirgrundarlögini fyri heimastýrið, sum ikki hevur tilmælt, og hava ríkismyndugleikarnir ikki givið nakað loyvi sambært hesi lög.

Sum nevnt frammanfyri verður 1950-lógin mett at vera avoldað og ikki hóskandi sum grundarlag fyri stýring av leitingar- og útvinningarvirksemi nú í tiðini.

8.4.4. Onnur ríkislóggáva v.m. av týdningi fyri ráevnisvirksemi.

Ein fyritøka, sum ætlar sær í holt við ráevnisvirksemi i fóroysku undirgrundini kemur sjálvsagt undir tær lógarreglur, sum annars galda i Føroyum. Hoyrir fyritøkan heima uttan fyri Føroyar t.d. í hinum partinum av ríkinum, verður virksemið, sum fer fram i Føroyum, kortini umfatað av galdandi lóggávu her.

Av ríkislóggávu, ið kann fáa týdning i slíkum sambandi, kann t.d. verða nevnd vanliga borgarliga lóggávan um keyp og øslu, partafeløg o.s.fr. Eisini kann verða víst til reglurnar um persónar, sum ikki eru ríkisborgarar (fremmanda-lóggávan). Fer rættarbrot fram i sambandi við slikt virksemi á landi ella á boripalli, er vanliga revsilógin galdandi. Danska gjaldoyrarlóggávan kann eisini fáa týdning.

8.4.5. Føroyskar reglur av týdningi fyrir ráevnisvirksemi.

Möguligt leitingar- og útvinningsvirksemi viðvíkjandi ráevnum í føroysku undirgrundini kemur undir føroyska lóggávu og føroyska frysiting á nógum ymiskum økjum. Niðanfyri skal verða vist til nökur av teimum økjum, ið kunnu fáa týdning.

8.4.5.1. Umhvørvisreglur.

Boringar og annað útvinningsvirksemi uppi á landi í Føroyum kann sjálvsagt ávirka náttúruna og umhvørvið annars. Slikt virksemi verður ti í fyrsta lagi at krevja loyvi frá náttúruverndarmyndugleikunum sambært føroysku náttúrfriðingarlóginu. Eisini kann loyvi verða kravt sambært heilsusamtyktum og sambært føroyskari umhvørvislógi (si niðanfyri).

Borivirksemi v.m. á sjónum kann sjálvsagt fáa ógvuliga stóra ávirkan á føroyska havumhvørvið.

Hugtakið "umhvørvi" var ikki kent í tess nútiðarmerking, tá ið heimastýrislógin varð gjørd í 1948.

Í lista A í heimastýrislóginu eru m.a. hesi mál upproknað:

- arbeiðsviðurskifti
- heilsusamtyktir (undir kommunumálum)
- náttúrufriðing
- tryggjan av strand
- landbúnaður,
- djóralæknamál
- fyriskipanir móti skaðadjórum
- veiði og friðing av dýrum bæði á sjógví og landi.

Tey her nevndu málsókini eru óll partur av

ella hava samband við tað hugtakið, sum í dag verður nevnt "umhvørvismál".

Tað er tí ivaleyst, at hevði hugtakið "umhvørvi" verið til í 1948, hevði tað verið roknað sum A-mál. Ein tíðarhóskandi endamáls-tulking av heimastýrislóginu fórir til ta niðurstøðu, at umhvørvismál, bæði á sjógví og landi, høvdú kunnað verið roknað sum A-mál og yvirtikin sum sermál.

Tørvin á eini tíðarhóskandi umhvørvislög hefur løgtingið ásannað m.a. í løgtingsmáli nr. 4/1983, har Føroya løgting 09.05.1984 gjørði soljóðandi samtykt:

"Føroya løgting áleggur landsstýrinum beinan-vegin at seta eina nevnd at gera uppskot til nýggja umhvørvislög, sum skal umfata alt umhvørvið í Føroyum og leggja úrslitið fyri løgtingið í ólavssøkutingsetuni 1984."

Út frá samanhænginum skilst, at við orðingini "alt umhvørvið" verður sipað til, at nýggja umhvørvislógin skal umfata bæði land- og havumhvørvið.

Viðvikjandi havumhvørvinum kann verða víst á løgtingsmál nr. 17/1984 um Marpol-konventiónina.

Marpol-konventiónin er ein millumtjóða sáttmáli, sum kom í gildi 1. oktober 1983. Endamálið við sáttmálanum var at fyrifyrgja dálking av havinum, stavandi serliga frá skipum og pallum. Eisini varð miðað imóti at tryggja, at neyðug útgerð var til taks at mótvirka dálking av havi, strondum og havnum.

Danmark undirritaði Marpol-sáttmálan 27.11.1980, men tók fyrivarni Føroyum viðvikjandi.

Í tingmáli nr. 17/1984 leaði landsstýrið tann 15.09.1984 uppskot til samtyktar fyri løgtingið, har biðið varð um løgtingsins viðmæli til, at Marpol-konventónin varð sett í gildi

fyri Føroyar, og at tær reglur, ið neyðugar vóru til tess at gera tað, sum sáttmálin kravdi, vórðu settar í gildi í Føroyum við kongligari fyriskipan sambært lóg nr. 130 frá 09.04.1980 (Lov om beskyttelse af havmiljøet).

Í hesi donsku havumhvørvislógi frá 1980 varð ásett í § 70, at lógin ikki var qaldandi fyri Føroyar, men at hon kundi verða sett í gildi í Føroyum við kongligari fyriskipan við teim broytingum, sum tey serligu viðurskiftini treytaðu.

Løgtingið samtykti tann 18.09.1984 at góðataka Marpol-sáttmálan. Viðvíkjandi umhvørvisreglunum samtykti løgtingið ikki at seta kongligu fyriskipanina í verk, men samtykti ístaðin soljóðandi áheitan á landsstýrið:

"Løgtingið áleggur landsstýrinum beinanvegin at taka upp samráðingar við ríkisstjórnina fyri at útvega neyðugt reguleringer- ella lögargrundarlag viðvíkjandi verju av havumhvørvi.

Hetta grundarlag skal liggja greitt til støðutøku fyrsta tingdaq, nýggja tingið fer til verka."

Landsstýrið legði spurningin um verju av havumhvørvinum aftur fyri tingið 06.02.1985 (løgtingsmál 47/1985). Landsstýrið bað um samtykt løgtingsins til,

1. at uppskotið til kongliga fyriskipan, sum setti reglurnar í lóq nr. 130/1980 um vernd av havumhvørvinum varð sett í gildi í Føroyum,
2. at løgtingið góðtekur, at landsstýrið boðar ríkisstjórnini frá, at tað ynskir samráðingar um lóggávuvaldið á føroyskum havøki, og at tað tí metir, at lóggávan verður at endurskoða, tá hesar samráðingar eru loknar.

Av tí at ongar samráðingar høvdu verið við ríkisstjórnina um reguleringar- ella lógargrundarlagið og av tí, at føroysk skip, sum orsakað av tørvandi Marpol-góðkenning vóru mett at vera í eini hættisligari støðu, legði landsstýrið uppskotið um at góðkenna kongligu fyriskipanina framaftur fyri tingið sum eina fyribilsloysn.

Landsstýrið legði aftrat, at tað í sambandi við fráboðanina til ríkisstjórnina um at seta kongligu fyriskipanina í verk, ætlaði at boða henni frá, at landsstýrið ynskti, at lógin varð endurskoðað í seinasta lagi í 1989, soleiðis at neyðugar samráðingar ikki bert um tekniskar broytingar, men eisini um lóggávuvaldið á økinum, skuldu vera loknar til ta tið.

Løgtingið samtykti uppskotið frá landsstýrinum, tó við hesi orðing av 2. pkt.:

"Løgtingið góðtekur, at landsstýrið beinanvegin boðar ríkisstjórnini frá, at tað ynskir samráðingar um lóggávuvaldið á føroyskum havøki, og at tað tí metir, at lóggávan verður at endurskoða, tá hesar samráðingar eru loknar. Hetta arbeiðið eigur at vera lokið og lagt fyri tingið so skjótt sum gjørligt og í seinasta lagi á ólavøku 1986".

Kongliga fyriskipanin "Anordning om ikrafttræden for Færøerne af lov om beskyttelse af havmiljøet" (nr. 318 frá 26.06.1985) varð síðan sett í gildi fyri Føroyar.

Sambært kongligu fyriskipanini verða reglurnar, sum vóru í gildi fyri dansk skip og flogfør, danskar boripallar, dansk sjóøki og dansk an landgrunn settar samsvarandi í gildi fyri skip, flogfør og pallar heimahoyrandi í Føroyum og fyri sjóøki og landgrunnin rundanum Føroyar.

Í summum fórum er heimildin til at áseta reglur um eftirlit hjá donsku umhvørvismyndug-

leikunum, i ørum fórum verða hesar heimildir sambært fyriskipanini lætnar Føroya landsstýri, tå ið talan er um fóroyska fiskiøkið, (innan fyri 200 fjórðinga markið).

Av störstum týdningi fyri tað evnið, ið her er til viðgerðar, er 9. kap.: "Anden forurenig af havet".

Har verður ásett i § 32:

"Miljøministeren kan fastsætte regler til beskyttelse af havmiljøet om udledning i havet af stoffer eller materialer, der stammer fra undersøgelse eller udnyttelse af undersøiske mineralforekomster, herunder kulbrinter.

Stk. 2. Miljøministeren kan i medfør af stk. 1 fastsætte, at udledning af bestemte stoffer eller materialer ikke må finde sted, såfremt udledningen må antages at indebære væsentlig risiko for forurening af havmiljøet."

Grein § 33 viðger brenning av tilfari úti á havinum, sum krevur loyvi frá danska umhvørvismálaráðharranum. Lagt verður aftrat:

"Afbrænding af stoffer på fiskeriterritoriet ved Færøerne kræver tillige (okkara undirstriking) tilladelse fra Færøernes Landsstyre."

Sostatt skilst, at sambært kongligu fyriskipanini, ið eftir lögtatingsins uppfatan er sett í verk fyri Føroyar sum ein fyribilsloysn, er heimildin til at áseta reglurnar til vernd av havumhvørvinum, sum skulu galda fyri leitingar- og útvinningarvirksemi á landgrunninum, i hondunum á dansku stjórnini.

Viðvíkjandi tiltökum til at berjast imóti olju ella kemiskari dálking av havinum og sjóøkinum er tilskilað, at á fóroyska fiskiøkinum og í fóroyskum havnum stendur Føroya landsstýri fyri hesum.

Í 13. kap. verður talað um eftirlit (kontrol).

Har verður ásett í § 47 m.a.:

"Kontrollen med overholdelsen af bestemmelserne i denne lov og de forskrifter, der udfærdiges i henhold til loven, føres af miljøstyrelsen, statens skibstilsyn, forsvaret, fiskerikontrol- len og andre myndigheder, som miljøministeren bemyndiger dertil.

.... Stk. 3. For fiskeriterritoriet ved Færøerne udøves kontrollen efter stk. 1 og beføjelsen efter stk. 2. (m.a. heimildin til at fara umborð á pallar) tillige af Færøernes Landsstyre samt myndigheder, som Færøernes Landsstyre bemyndiger dertil."

Nevndin hevur ikki verið varug við, at samráðingar hava verið við ríkisstjórnina um at greiða heimildirnar til at áseta lógarreglur fyri havumhvørvið við Føroyar.

Í tingsetuni í 1987 legði landsstýrið uppskot fyri lögtingið um føroyska umhvørvislög. Sambært orðaljóði sínum er hetta lógaruppskot bert ætlað at regulera umhvørvisviðurskiftini á landi. Uppskotið miðar ikki imóti at verða sett í staðin fyri kongligu fyriskipanina um havumhvørvið. Hetta uppskot varð - við broytingum, ið ikki hava týdning fyri hetta mál - samtykt í mai 1988.

Umhvørvinum viðvíkjandi er stóðan sostatt, at útvinning á landi er undir føroyskum umhvørvismyndugleikum og útvinning á sjónum er undir danskari lóggávu, sum ásetur, at myndugleikin at áseta reglur fyri og góðkenna útvinningarvirki á landgrunninum er hjá danska umhvørvismálaráðharranum.

Umframt umhvørvið rundan um rávøruvirksemið er tað greitt, at føroyska lóggávan um arbeidaravernd og maskineftirlit v.m. má eisini vera galddandi fyri leitingar- og útvinningarvirksemið og fyri bygningsverk og útgerð, ið

brúkt verða í slikum virksemi.

Henda útgerð verður sostatt at krevja góð-
kenning frá fóroyskum arbeiðsverndarmyndugleikum
sambært reglunum, ið galda ella verða settar í
gildi í Føroyum hesum viðvikjandi.

Eisini verður fóroysk brunalóggáva v.m.
galdandi.

8.4.5.2. Vinnulívsreglur.

Fyri at reka vinnuligt virksemi í Føroyum
krevst vinnubræv sambært løgtingslög nr. 33 frá
20.12.1955.

Treytirnar fyri at fáa vinnubræv eru m.a.:

1. Danskur heimarættur
2. Bústaður í Føroyum

"Innlendsk", t.e. fóroysk ella dansk,
partafeløg v.m. kunnu fáa vinnubræv um so er, at
stjórin og meirilutin av nevndarlimunum lúka
omanfyri nevndu treytir.

"Útlendingar" og "útlendsk" partafeløg
kunnu fáa loyvisbræv um so er, at millumlanda-
sáttmáli loyvir slikum. Leiðsla fyri möguligum
úthandli hjá útlendskum felag skal lúka omanfyri
nevndu treytir.

Landsstýrið ásetir við kunngerð, hvørjar
vinnugreinar, ið koma inn undir løgtingslög um
vinnu v.m.

Greitt er, at ein og hvør, sum lýkur treyt-
irnar, hevur krav uppá at fáa vinnubræv.

Tann, sum rekur vinnu í Føroyum, kemur
sjálvsagt undir allar tær reglur, sum annars
galda fyri vinnuligt virksemi. T.d. er trygging
av virðum í sambandi við möguliga útvinningar-
vinnu umfatað av einkarrættinum hjá Tryggingar-
sambandinum.

Viðvikjandi fóroysku lóginum um prisetir-
lit og skamtan er at siga, at lógin, sum hon er

nú, neyvan hevði umfatað ráevnisútvinnung við útflutningi fyri eyga. Hinvegin er einki til hindurs fyri, at lóggáva verður samtykt, íð eisini kann stýra pris- og útflutningsviður-skiftum viðvíkjandi ráevnum úr undirgrundini.

8.4.5.3. Arbeiðaraviðurskifti.

Tey, sum arbeiða í Føroyum hjá fyritøku, íð fæst við útvinnung av ráevnum i føroysku undirgrundini, eru sjálvsagt eisini undir føroysku lóggávuni um arbeiðaraviðurskifti sum t.d. lög um arbeiðsviku, um frítíð við løn o.s.fr.

8.4.5.4. Eftirlit við inn- og útflutningi.

Galdandi føroysk lóggáva um inn- og útflutning kann neyvan sigast at hava týdning fyri möguligt útvinningarvirksemi av ráevnum úr undirgrundini.

Um so er, at føroyskir myndugleikar ynskja at hava eftirlit við t.d. útflutningi av rávørum, sum útvunnar eru úr undirgrundini, krevst nýggj lóggáva um hetta. Málið um inn- og útflutning av vørum er eitt yvirtikið B-mál og hevur heimastýrið sostatt heimild til at seta slika lóggávu í gildi.

8.4.5.5. Skattir og avgjøld.

Vinnuligt virksemi viðvíkjandi ráevnum i undirgrundini er skattskyldugt i Føroyum, annað hvort viðkomandi fyritøka er skrásetti í Føroyum ella ikki.

Er talan um eitt partafelag skrásetti í Føroyum, er eingin ivi um, at felagið kemur undir føroyska partafelagsskatting. Er felagið

skrásett uttan fyri Føroyar, verða reglurnar um skatting av fóstum rakstrarstað í Føroyum nýttar.

Tey, sum koma uttanífrá at arbeiða fyri síka fyritøku í Føroyum (harundir á pallum, ið standa á føroyska landgrunninum), skulu gjalda skatt til Føroyar av lønarinnntøku sini sambært galddandi reglum.

Innflutningur av útgerð v.m. til útvinningsvirksemi kemur undir føroyskt innflutningsgjald eftir vanligum reglum, eisini tá ið talan er um at nýta tað innflutta á boripallum á landgrunninum.

Tað er heldur einki til hindurs fyri, at lögtingið samtykkir lóggávu, ið áleggur framleiðslugjald ella útflutningsgjald á ráevni, sum útvunnen eru úr føroysku undirgrundini.

Í Danmark er serstók skattalóggáva fyri virki, ið framleiða olju og gass "kulbrinteskatt", ("kolvetnisskattur"). Tað er onki til hindurs fyri, at ein tilíkur skattur eisini kundi verið álagdur við lögtingslög av tilsvarendi virksemi í Føroyum.

Fyri at draga samanum, skattum og avgjøldum viðvíkjandi:

Sambært undirgrundarlóginí kunnu ríkismyndugleikarnir áleggja eini fyritøku, ið fær leitingar- ella útvinningarloyvi, ávis avgjøld, t.d. økisgjald (arealafgift) og nýtslugjald (royalty) (t.d. ásett sum ávisan prosentpart av tí olju- og gassnøgd, sum útvunnen verður og möguliga eisini sum partur av vinninginum hjá viðkomandi felag).

Heimastýrið kann hinvegin krevja skatt og avgjøld frá fyritøkuni sambært teimum skatta- og avgjaldslögum, ið lögtingið samtykkir, sum t.d. partafelagsskatt, skatt av løntakarum, avgjøld av inn- og útflutningi, framleiðslugjøld av tí,

sum framleitt verður, og möguliga eisini kol-vetnisskatt av vinninginum av olju- og gassvirk-semi.

Sum tað skilst kann tað samlaða skatta- og avgjaldstrýstið frá bæði lands- og ríkismyndug-leikum gerast rættilega avgerandi fyri, um útvinningsvirksemi í Føroyum undir hesum viður-skiftum fer at loysa seg.

8.5. Niðurstøða.

Tað, sum frammanfyri er greitt frá um støðuna, sum hon nú er, nevniliga at málsøkið "rá-evni í undirgrundini" er eitt ikki yvirtikið B-mál, førir til hesa niðurstøðu:

Lógarkarmurin (1950-lógin) er ótiðarhóskandi. Sambært heimastýrisskipanini kann eitt tiðarhóskandi lógargrundarlag bert fáast til vega um so er, at ríkisstýrið og heimastýrið semjast um hetta.

Tær reglur, ið galda fyri undirgrundina undir landjørðini, eru eisini galdandi fyri undirgrundina undir landgrunninum.

Lóggávan, ið er galdandi uppi á landi, er eisini galdandi fyri verk, ið sett verða upp á landgrunninum.

Á visindaliga økinum hevur higartil verið góð samvinna millum lands- og ríkismyndugleikarnar og millum danskar og føroyskar visinda-menn. Hetta hevur ført til, at munagóð vitan er fingin til vega um grundleggjandi eyðkenni og eginleikar við føroysku undirgrundini. Hinvegin verður ásannað, at enn restar nögv í til tess at fáa eina greiða mynd av ráevnamöguleikunum í føroysku undirgrundini.

Sambært galdandi lóggávu eru tað ríkismyndugleikarnir, ið hava heimild at geva loyvi til leiting og útvinning av ráevnum í føroysku

undirgrundini.

Umsóknir, ið ríkismyndugleikarnir hava fingið hesum viðvíkjandi, hava verið lagdar fyri heimastýrið, sum ikki hevur mælt til. Tískil eru eingi loyvi higartil givin sambært 1950-lögini.

Um ein hugsar sær eitt möguligt leitingar- og útvinningsvirksemi í fóroystu undirgrundini, sum støðan nú er, krevst i fyrsta umfari loyvi frá ríkismyndugleikunum, ið kunnu treyta slik loyvi m.a. av avgjaldi til ríkiskassan.

Vinnuligt virksemi í Fóroyum (landgrunnur-in iroknaður) verður at fara fram sambært teim lögum, ið galdundandi eru í Fóroyum. Partvis er talan um ríkislógvir, sum t.d. um keyp og sölu o.s.fr., og partvis er talan um reglur ásettar av lögtingi og landsstýri.

Millum tær reglur, sum kunnu fáa týdning, eru umhvørvisreglurnar, sum m.a. fóra við sær, at virksemið bæði á landi og á sjógví kann verða treytað av loyvi frá ávikavist fóroyskum og donskum umhvørvismyndugleikum.

Eisini verða fóroyskar reglur um arbeiðarárvernd o.t. at galda.

Fóroyska vinnulógin er galdundandi fyri alt slikt virksemi og tí má tann, ið rekur slikt virksemi, lúka treytirnar fyri at fáa fóroyskt vinnubræv, haruppi íroknað ávisar bústaðartreytir.

Eisini aðrar reglur, ið ávirka vinnulívs-virksemi í Fóroyum, kunnu fáa týdning t.d. einkarrætturin hjá Tryggingsarsambandinum til at tryggja virði í Fóroyum.

Fóroysk arbeiðarálóggáva verður eisini at galda fyri tey, sum arbeiða í útvinnigarvirkseminum.

Eftirlit við inn- og útflutningi er sermál. Galdundandi lögtingslógvir á hesum øki hava

neyvan týdning fyri möguligt ráevnisvirksemi, men heimastýrið hevur heimild til at seta lög-gávu í verk, ið kann tryggja eftirlit við inn- og útflutningi, ið hevur við útvinnigarvirksemi at gera.

Möguligt útvinnigarvirksemi kemur undir vanligar fóroyskar skatta- og avgjaldsreglur. Fyritókur skulu gjalda partafelagsskatt ella persónsskatt sambært galldandi reglum, og tey, sum arbeiða hjá hesum fyritókum, verða somuleiðis at gjalda skatt í Føroyum.

Innflutningsgjøldini umfata sum nú er óivað ein rættliga stóran part av tí útgerð, sum kann hugsast at brúk verður fyri í möguligum útvinnigarvirksemi. Heimastýrið hevur heimild at leggja framleiðslugjøld á alt virksemi í Føroyum og at leggja útflutningsgjøld á fóroyskan útflutning (í tann mun hetta er sambæriligt við GATT-skyldurnar).

Umframt teir möguleikar fyri álegging av skatti og gjøldum, sum fylgja við heimildini hjá heimastýrinum til at áleggja skattir og avgjøld í Føroyum, hava ríkismyndugleikarnir sambært undirgrundarlóginum heimild at krevja loyvisgjøld v.m. av teimum fyritókum, ið fáa útvinningarrætt frá ríkismyndugleikunum.

Samanumtikið kann verða sagt, at möguligt leitingar- og útvinnigarvirksemi á verandi lögargundarlagi fer at krevja meðvirkan bæði frá ríkismyndugleikunum og frá landsmyndugleikunum.

Serliga tá ið hugsað verður um teir möguleikar, ið báðir partar hava til at leggja ávikavist loyvisgjøld og aðrar skattir og onnur avgjøld á virksemið, má verða hildið, at báðir partar, hvør sær, hava möguleika fyri, um teir ynskja tað, at gera slíkt virksemi so lítið lønandi, at ikki kann verða roknað við, at áhugi verður fyri at fara í holt við tað.

9.

Samandráttur.

Í hesi frágreiðing nevndarinnar, sum er um ríkisrættarlig og stýrisskipanarlig sjónarmið, sum nevndin hefur hildið at hava týdning at lýsa gjöllari, er fyrst ein samandráttur gjørdur av sjónarmiðunum í álitinum frá fyrru undirgrundarnevndini.

Undirstrikað verður, at tað, sum nevndin eins og fyrra undirgrundarnevndin hefur mett sum sin setning at viðgera, ikki er nakar hypotetiskur spurningur um meira vald á undirgrundini enn heimastýrislógin heimilar, men tann heilt einfaldi spurningurin; um, á hvønn hátt og i hvønn mun málsoðkið "ráevni í undirgrundini" kann verða yvirtikið sum sermál.

Nevndin kemur til somu niðurstóðu sum fyrra nevndin, nevniliða at yvirtøka av málsoðkinum "ráevni í undirgrundini" er hvørki meira ella minni í samsvari við grundlögina enn heimastýrisskipanin sjálv.

Viðari greiðir nevndin nakað gjöllari enn fyrra nevndin frá lögfrøðiligu sjónarmiðunum um samsvarið millum heimastýrislógin og grundlögina, har felagsniðurstóðan hjá þllum teimum, ið viðgjört hava hetta evnið, tykist at vera, at heimastýrislógin ikki striðir ímóti grundlögini.

Niðurstóða nevndarinnar er sostatt, at tað er í fullum samsvari við grundlögina, um málsoðkið "ráevni í undirgrundini" verður yvirtikið sum sermál.

Síðan samanber nevndin málsoðkið "ráevni í undirgrundini" við onnur yvirtikin sermál út frá ti sjónarmiði, at tær samráðingar landsstýrið ynskir við ríkisstjórnina frá fóroyskari síðu tykjast at byggja á tað grundsjónarmiðið, at tað snýr seg um eina vanliga yvirtøku av einum "lista B-málsoðki".

Nevndin kemur til ta niðurstøðu, at øll málssøki viðvíkjandi náttúrutilfeingi eru yvirtikin sum sermál, burtursæð frá ráevnunum í undirgrundini.

Harnæst verður vist á, at málssøkið "eftirlit við inn- og útflutningi", sum eisini er B-mál sambært heimastýrislóqini, er yvirtikið sum sermál. Hetta málid hevur tað felags við málssøkið "ráevni í undirgrundini", at tað hevur stóran týdning fyri viðurskiftini millum Føroyar og útheimin.

Nevndin ger sær síðan nakrar hugsanir um, hvussu málssøkið "ráevni í undirgrundini" best kann verða fyriskipað, uttan mun til um tað verður verandi felagsmál ella tað verður yvirtikið sum sermál.

Nevndin metir, at eitthvort ráevnisvirksemi, tað veri seg kanningar-, leitingar- ella útvinnigarvirksemi, krevur eitt so umfatandi alment regulerigarvirksemi, at ein liðil og smidlig fyrising av málssókinum neyvan kann hugsast, uttan at avgerðarrætturin er hjá so fáum myndugleikum sum gjørligt.

Í seinasta parti viðger nevndin eitt hugsað ráevnisvirksemi við grundarlagi í verandi støðu (t.v.s. málid er felagsmál).

Tað er heilt greitt, at lögarkarmurin er ótiðarhóskandi og ein nýggj lóggáva má verða skipað, áðrenn ráevnisútvinning úr føroysku undirgrundini kann fara í gongd.

Viðari verður vist á, at sambært heimastýrskipanini kann eitt tiðarhóskandi lögargrundarlag einans fáast til vega, um ríkisstýrið og heimastýrið semjast um hetta.

Vist verður á, at sambært gallandi lög hevur ríkisstýrið allar heimildir, tá tað snýr seg um at geva loyvi til ráevnisvirksemi, men at ríkisstýrið higartil ikki hevur viljað nýtt

hesar heimildir ímóti tilmæli landsstýrisins. Støðan er tí tann, at einki ráevnisvirksemi í færoysku undirgrundini hevur verið við undantaki frá ávísum vísindaligum kanningum.

Síðani viðger nevndin lögir og aðrar reglur umframt undirgrundarlögina, sum fáa týdning fyri eitt ráevnisvirksemi, sum t.d. reglur viðvíkjandi umhvørvi, vinnulívi, prísum, arbeiðaraviðurskiftum, inn- og útflutningi og skattum og avgjøldum.

Umhvørvið á landi er yvirtikið sum sermál, meðan umhvørvið á sjónum framvegis er felagsmál, og eru tað ríkismyndugleikarnir, sum geva umhvørvisloyvi til boripallar v.m.

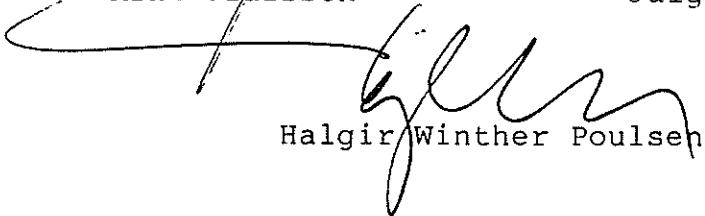
Nevndin metir, at tað hevði verið náttúrligt, um havumhvørvið og haruppií umhvørvis-spurningar viðvíkjandi boripallum v.m. varð yvirtikið sum sermál.

Niðurstøða nevndarinnar er, at eitt leit- ingar- og útvinningarvirksemi á verandi lógar- grundarlagi fer at krevja meðvirkan bæði frá ríkismyndugleikunum og frá landsmyndugleikunum, og at báðir partar, hvør sær, hava möguleika fyri, um teir ynskja tað, at gera slikt virksemi so lítið lönandi, at tað ikki kann verða roknað við, at áhugi verður fyri at fara í holt við tað.

Tórshavn, tann 26. juli 1988

Arni Olafsson

Jalgrím Hilduberg

Halgir Winther Poulsen